

Ondernemingsraden in Nederland (I)

Ontwikkelingen op vestigingsniveau

PROF. DRS. A. W. M. TEULINGS*

Dit artikel is het eerste in een serie van drie over ondernemingsraden in Nederland.

De auteur bespreekt de ontwikkeling van het aantal ondernemingsraden sinds de Wet op de ondernemingsraden van 1978. Naar zijn mening wordt de wet niet altijd toegepast overeenkomstig de bedoelingen van de wetgever. Vooral in het bank- en verzekeringswezen wordt veelal volstaan met één centrale ondernemingsraad, terwijl de wet de mogelijkheid biedt per vestiging van meer dan 150 werknemers een lokale ondernemingsraad op te richten.

In de volgende delen worden achtereenvolgens behandeld de vakbondspolitieke verhoudingen en de oververtegenwoordiging van hoger personeel in de ondernemingsraad.

Inleiding

De instanties die geacht worden de ontwikkeling van het aantal ondernemingsraden (or) te registreren, te weten de bedrijfscommissies en de afdeling Arbeidsinspectie van het Ministerie van Sociale Zaken, komen aan deze taak nauwelijks toe en blijken daar ook onvoldoende voor te zijn toegerust 1). De instanties die op de juiste uitvoering van de Wet op de ondernemingsraden (WOR) moeten toezien, waaronder de medezeggenschapscommissie van de SER, hebben alleen in globale zin wel eens bijgedragen aan een evaluatie van het functioneren van de wet volgens de bedoelingen van de wetgever 2). Ook in de nieuwe WOR is onvoldoende aandacht gegeven aan de ontwikkeling van een beleidsinstrument dat een systematische en periodieke terugkoppeling verschaft van de kwaliteit van de uitvoering van wettelijke verplichtingen. Het wordt aan de gekozen or-leden overgelaten over bij voorbeeld oneigenlijk gebruik van de wet te rapporteren via de bedrijfscommissies. Waar dit een enkele keer inderdaad gebeurt blijken deze commissies onvoldoende en vaak inadequaat te reageren 3).

Zo kan het gebeuren dat alweer een nieuwe regeling van de medezeggenschap op stapel staat — in bedrijven met minder dan honderd werknemers —, terwijl in de uitvoering van de bestaande WOR opvallende tekorten blijven voortbestaan die noch op politiek niveau noch op het niveau van de SER worden gesignaleerd en aangepakt. Dat levert een merkwaardige contradictie op. Voor de voorziene „100-min“-regeling zijn argumenten aangevoerd die, wanneer ze zouden gelden voor de huidige WOR, in een groot aantal ondernemingen tot drastische wijzigingen zouden moeten leiden in de uitvoeringspraktijk van de medezeggenschap: meer ondernemingsraden, veel meer getrapte or-structuren en een sterke uitbreiding van het aantal or-vertegenwoordigers. Kortom, binnen de WOR zou moeten worden toegezien op het tot ontwikkeling brengen van een or-structuur die deze *veel dichter bij de werkplek brengt* dan thans in veel sectoren het geval is.

Ook in de nieuwe WOR (1979) is het eenvoudig vast te stellen dat deze de instelling van ondernemingsraden op vestigingsniveau wel mogelijk maakt, maar niet wettelijk verplicht stelt. Daardoor lijkt er sprake van een innerlijke tegenstelling in de wet zelf. Immers, verschillende wetsartikelen gaan juist uit van een de facto vrij nauwe relatie tussen onder-

nemingsraad en achterban. Om een voorbeeld te geven: de WOR gaat uit van een kiesdeler (de verhouding aantal or-vertegenwoordigers tot omvang kiezerscorps) variërend van 1:8 tot 1:380; met een gemiddelde van 1:156 4). Het is eenvoudig vast te stellen dat in veel ondernemingen aan deze impliciete norm niet wordt voldaan. De mogelijkheid daartoe is bij dezelfde wet gegeven: een onderneming met verscheidene vestigingen (elk met meer dan 100 werknemers) kan volstaan met één centrale ondernemingsraad — en heeft dan aan zijn wettelijke verplichtingen voldaan. Er zijn dan ook ondernemingen met tienduizenden werknemers waar het aantal or-leden ver onder de honderd blijft. Het is één van de vormen van — wat ik zou willen noemen — oneigenlijk gebruik van de WOR.

Uit de terminologie van de WOR, bij voorbeeld van artikel 33 e.v. (betreffende de instelling van groeps- en centrale ondernemingsraden), blijkt dat het begrip „onderneming“ in de WOR niet alleen als juridische eenheid kan worden opgevat, maar daarnaast ook als bedrijfsorganisatorische eenheid. Zo is de „ondernemingsraad“ in art. 33 e.v. in de regel een „vestigings“- of „bedrijfs“-raad. Uit art. 34 lid 4

*A. W. M. Teulings is hoogleraar organisatiesociologie aan de Universiteit van Amsterdam, Vakgroep Arbeid en Organisatie. In het studiejaar 1980-1981 is hij als „fellow“ verbonden aan het Nederlands Instituut voor Voortgezet Wetenschappelijk Onderzoek in de Mens- en Maatschappijwetenschappen (NIAS).

1) De ervaringen van gekozen ondernemingsraadsleden met bedrijfscommissies zijn, blijkens uitspraken daarover, in de regel weinig positief. Zie bij voorbeeld hierover *OR-blad*, nr. 3, maart 1981.

2) Zoals bij voorbeeld destijds door middel van het onderzoek van Hövels en Nas: zie B. Hövels en P. Nas, *Ondernemingsraden en medezeggenschap*, Samsom, Alphen a/d Rijn, 1976.

3) H. E. van Dort, *Bedrijfscommissies, uitvoeringsorganen van de Wet op de ondernemingsraden, in theorie en praktijk*, doctoraalscriptie, Erasmus Universiteit Rotterdam, Vakgroep Privaatrecht, december 1980. Het verslag van Van Dort vermeldt bij voorbeeld dat slechts 15 van de 78 bedrijfscommissies in 1979 een verslag opstelden; slechts de helft van deze 15 commissies bleek in dat jaar één of twee maal bijeen te zijn geweest. De werkzaamheden blijken in de praktijk voor het overgrote deel te bestaan uit het goedkeuren van reglementen en wijzigingen daarin, hetgeen schriftelijk wordt afgehandeld.

4) Zie artikel 6 van de WOR; hieruit blijkt ook dat een vestiging binnen een ondernemingsverband met minder dan vijftig werknemers al een eigen ondernemingsraad kan vormen.

wordt bovendien duidelijk dat een dergelijke vestigingsraad kan worden opgericht in vestigingen met minder dan 100 werknemers. In de praktijk komt dit ook regelmatig voor. Zo is bij voorbeeld in een SER-onderzoek van 1974 vastgesteld dat op deze wijze in 29% van de industriële bedrijven met minder dan 100 man personeel een ondernemingsraad in de zin der wet wordt aangetroffen 5). Ondanks de wettelijke mogelijkheden, en naar de geest in de WOR zelfs uitgesproken voorkeur voor een gedecentraliseerde or-structuur, levert de praktijk — vooral buiten de industriële sector — een beeld op van overmatig centralisme. In het volgende overzicht wordt deze stelling met enig cijfermateriaal onderbouwd.

Sterke groei van het aantal ondernemingsraden

Door de Arbeidsinspectie wordt om de paar jaar een enquête gehouden (in 1972 en 1973, en 1974 en 1975, en in 1977) om na te gaan in hoeverre ondernemingen die bij de wet verplicht zijn een or in te stellen, aan deze verplichting voldoen. Dat betreft dan, bij voorbeeld in de laatste enquête van 1977, „alle vestigingen met 100 en meer personeelsleden en bovendien die vestigingen met minder dan 100, maar tenminste 25 man personeel, die samen met andere vestigingen meer dan 100 man vormen” 6). Aan dit verslag ontleen we het overzicht dat is weergegeven in tabel 1.

Tabel 1. Ontwikkeling van het aantal ondernemingsraden in Nederland sinds 1972

Jaar	Aantal ondernemingsraden	Or-dichtheid in procenten
1972	1.151	48
1973	1.441	51
1974	2.170	75
1975	2.519	85
1977 a)	3.286	74

a) In 1977 werd overgegaan op een telling van het aantal vestigingen in plaats van het aantal „ondernemingen”.

Deze tabel ziet er nogal fraai uit: het lijkt erop alsof de WOR in de jaren zeventig steeds beter wordt nageleefd. In elk geval is er in de jaren zeventig sprake van een enorme groei van het aantal ondernemingsraden in Nederland. Volgens dezelfde enquête zijn er in 1977 bovendien nog 106 centrale ondernemingsraden en 130 groepsondernemingsraden. Ook dit aantal „getrapte” or-en groeit sterk. Als binnenkort ook in vestigingen met meer dan 35 man personeel een or verplicht wordt gesteld, kan worden verwacht dat die groei zich nog wel enige tijd zal voortzetten 7).

Geringe or-dichtheid op vestigingsniveau

Toch geeft de statistiek van de Arbeidsinspectie een wat al te rooskleurig beeld. Er zijn nog steeds zeer veel werknemers die niet een beroep kunnen doen op een ondernemingsraad. Nemen we niet het aantal ondernemingen of bedrijven, maar het aantal werknemers tot uitgangspunt, dan is in 1977 slechts 30% van alle werknemers in een ondernemingsraad vertegenwoordigd. Dat heeft twee oorzaken: a. veel werknemers zijn werkzaam in ondernemingen met minder dan 100 man personeel, waar tot heden nog geen or behoefde te worden ingesteld; b. veel werknemers zijn werkzaam buiten de industrie, en in de niet-industriële sectoren blijkt het instituut van de or minder ontwikkeld.

Uit het beeld van tabel 2 springt vooral de bijzonder gunstige positie in de sector handels-, bank- en verzekeringswezen naar voren. Zowel gemeten naar het aantal werk-

nemers in deze sector (meer dan een kwart van de beroepsbevolking) als naar het aantal vestigingen (meer dan de helft van het aantal vestigingen in het Nederlandse bedrijfsleven) is het aantal ondernemingsraden relatief sterk onder de maat. Voor een deel kan dat worden verklaard uit de bijzondere structuur van de bedrijfstak: het grote aantal bankfilialen. Maar deze gegevens kunnen ook worden begrepen als het resultaat van een bepaald beleid ten aanzien van het verschijnsel van de ondernemingsraden. Bij de ABN, de AMRO en de NMB bij voorbeeld heeft men (naast een centrale ondernemingsraad) slechts enkele or-en voor alle kantoren in het gehele land. Het gevolg daarvan is dat het personeel van de plaatselijke vestigingen ondernemingsraadsleden moet kiezen die het niet of nauwelijks kent.

Tabel 2. Vergelijking van de procentuele verdeling van werknemers, vestigingen en van ondernemingsraden op vestigingsniveau per sector/bedrijfstak (1977)

Sector/bedrijfstak	Verdeling over sectoren van het		
	aantal werknemers a)	aantal vestigingen b)	aantal ondernemingsraden c)
Industrie	23	23	52
Openbare nutsbedrijven	1	9	1
Bouw	10	5	7
Handel, bank en verzekering	28	52	12
Vervoers-/comm. bedrijven	7	5	5
Dienstverlening (kwartaire sector)	28	13	22
Overige	4	1	1
	100 (n = 3.944.000)	100 (n = 10.687)	100 (n = 3.286)

a) Bron: CBS Statistisch Zakboek 1978.

b) Bron: werkgelegenheidsenquête 1975-1976.

c) Bron: enquête Arbeidsinspectie 1977.

Vergelijken we onze cijferopstelling in figuur 1 met overzichten van de Arbeidsinspectie met betrekking tot de spreiding van ondernemingsraden naar bedrijfstak, dan blijken deze laatste uiterst vertekenend. Volgens deze overzichten zou de situatie bij de banken en verzekeringsmaatschappijen even gunstig zijn als bij de industrie! In beide gevallen namelijk heeft 91% van het aantal ondernemingen een ondernemingsraad 8). Het „werkelijke” beeld van ondernemingsraadland is weergegeven in tabel 3 en ziet er bepaald minder rooskleurig uit: slechts 31% van de vestigingen in het Nederlandse bedrijfsleven beschikt over een eigen or. In de industrie is de toestand het gunstigst. Daar beschikt ruim twee derde van de vestigingen over een eigen or. Bij de banken is dat maar 7%.

De gegevens die we ontleen aan de enquête van de Arbeidsinspectie, beschrijven de toestand per medio 1977. Nemen we de resultaten van eigen onderzoek — op basis van een representatieve steekproef — als maatstaf, dan

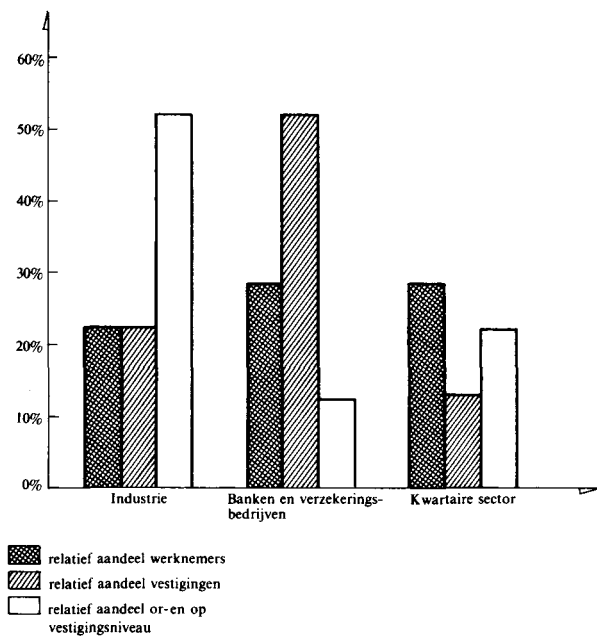
5) M. Cluysenaer en J. M. van Westerlaak, *Medezeggenschap in kleine ondernemingen*, deel I en II, Instituut voor Toegepaste Sociologie, mei 1975; zie ook B. W. M. Hövels, SER-advisering over medezeggenschap in kleine ondernemingen, *Beleid en Maatschappij*, 1979, nr. 5, blz. 143-151.

6) Zie *Wet op de Ondernemingsraden*, Verslag enquête 1977, Directoraat-Generaal van de Arbeid, Arbeidsinspectie, Den Haag, brochure z.j.

7) De wijziging van de WOR met het oog op de „100-min” is thans in behandeling in de Tweede Kamer. Hoewel minister Albada verwacht dat dit nog vóór de verkiezingen kan worden afgehandeld (zie interview in *OR-blad*, nr. 3, maart 1981) is dit niet erg waarschijnlijk. De uitbreiding van de werkingsfeer betekent een toename van naar schatting 11.000 nieuwe ondernemingsraden. Deze zal dus eerst in de loop van 1982 van kracht kunnen worden.

8) Enquête Arbeidsinspectie, 1977, blz. 8.

Figuur 1. Vergelijking van de procentuele verdeling van werknemers, vestigingen en ondernemingsraden op vestigingsniveau per sector (1977)

Tabel 3. Herberekening van de or-dichtheid a) op vestigingsniveau per bedrijfstak, naar gegevens uit de enquête Arbeidsinspectie (1977)

Bedrijfstak	Or-dichtheid in procenten
Industrie	69
Openbaar nut	6
Bouw	48
Banken en verzekeringsbedrijven	7
Vervoer	32
Dienstverlening (incl. kwartaire sector)	52
Overige	23
Totaal	31

a) Aantal or-en op vestigingsniveau per totaal aantal vestigingen.

blijkt dat het beeld voor 1980 niet wezenlijk is veranderd 9). De lichte verschuiving van de industrie naar de bank- en verzekeringsbedrijven komt voor rekening van de vermindering van het aantal vestigingen in de industrie en de stijging van het aantal bank- en verzekeringskantoren. Zij mag niet worden begrepen als een reële verandering van de or-dichtheid.

Tabel 4. Procentuele verdeling van het aantal ondernemingsraden op vestigingsniveau, voor enkele bedrijfstakken, in 1977 en 1980 a)

Bedrijfstak	Enquête Arbeidsinspectie 1977	Ons onderzoek 1980
Industrie	68	65
Bouw	10	9
Handel, banken, verzekeringen	16	20
Vervoer	6	5
Totaal	100 n = 2.509 b)	100 n = 318 c)

a) Ter wille van de vergelijkbaarheid zijn alleen die bedrijfstakken uit de Enquête Arbeidsinspectie opgenomen, waarover ons onderzoek zich ook uitstrekte. De percentages in de eerste kolom wijken daarom af van die in kolom 3 van tabel 2.

b) Exclusief dienstverlening, openbaar en overige bedrijfstakken.

c) Exclusief overige bedrijfstakken en landbouw.

Enkelvoudige en getrapte or-structuren

De ondernemingsraden zijn naar hun structuur te onderscheiden in drie vormen:

1. de ondernemingsraad vertegenwoordigt één vestiging (die tegelijk de onderneming is; daarnaast komen geen andere ondernemingsraden voor). Dit is de *enkelvoudige* or-structuur;
2. in een (centrale) ondernemingsraad zijn verscheidene vestigingen vertegenwoordigd; naast deze ondernemingsraad komen geen andere voor (bij voorbeeld op vestigingsniveau): dit is de *gelede* or-structuur;
3. de ondernemingsraad overkoepelt een aantal lokale ondernemingsraden; er zijn dus verscheidene niveaus (twee, soms drie). Deze vorm noemen we de *getrapte* or-structuur.

Tabel 5. Ontwikkeling van groeps- en centrale ondernemingsraden tussen 1977 en 1980, in procenten van het totale aantal

Structuur van de ondernemingsraad	Onderzoek Arbeidsinspectie 1977	Ons onderzoek 1980
Enkelvoudig	41	46
Geleed	27	25
Getrapd	32	29

Uit de enquête van de Arbeidsinspectie blijkt voorts, dat een aanzienlijk aantal ondernemingsraden op vestigingsniveau overkoepeld wordt door groeps- of concernondernemingsraden (zie tabel 5). Ongeveer één derde van alle ondernemingsraden wordt overkoepeld door een groeps- of centrale ondernemingsraad. Deze verhouding weerspiegelt maar ten dele de ontwikkeling van de concernvorming in Nederland. In veel ondernemingen die in aanmerking komen voor een „getrapte” or-organisatie, wordt met één or volstaan, ook al komt in elk of een aantal van deze vestigingen het aantal werknemers ver boven de honderd. De meeste ondernemingen van het type 2 (verscheidene vestigingen met slechts één or) behoren daartoe. Op deze manier wordt echter een oneigenlijk gebruik gemaakt van de Wet op de ondernemingsraden. Of wel men vindt de or maar een kostbare zaak en probeert zo te „bezuinigen”, of wel men wil voorkomen dat bepaalde onderdelen van het concern toegankelijk worden voor beïnvloeding vanuit een or. Ook hier geldt dat de statistieken meer een afhoudend beleid weerspiegelen dan een „organisatievraagstuk”.

Het aantal ondernemingsraadsleden

Op grond van ons onderzoek moet het aantal ondernemingsraadsleden in de particuliere sector in Nederland op vestigingsniveau thans op meer dan 40.000 worden geschat. Op basis van onze telefonische enquête bedraagt het aantal or-en op vestigingsniveau in 1980 3.086. Hierbij zijn echter de werknemers in de overheidssector en in de kwartaire sector *niet* betrokken. In 1977 bedroeg dit laatste aantal 771. De groei van het aantal or-en ná 1977 bedraagt volgens ons onderzoek zo'n 17%. Combinatie van deze twee gegevens leidt tot het getal van rond 4.000 ondernemingsraden op vestigingsniveau. Daarbij komen nog zo'n 275 groeps- en centrale ondernemingsraden. De „gemiddelde” onderne-

9) Ad Teulings, *Ondernemingsraadpolitiek in Nederland*, Wassenaar, 1981. Het betreffende onderzoek vond plaats medio 1980, in opdracht van de redactie van *OR-blad*. Het veldwerk werd uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van de Nederlandse Stichting voor Statistiek te Den Haag.

mingsraad zelf — op vestigingsniveau — telt 9 à 10 leden 10). Dat wil zeggen dat er thans ruim veertigduizend werknemers direct bij het or-werk zijn betrokken, waarvan ruim achtduizend lid zijn van méér dan een ondernemingsraad. Anders uitgedrukt: ongeveer één op de honderd werknemers is lid van een ondernemingsraad!

Per bedrijfstak liggen ook op dit punt de verhoudingen nogal verschillend. Dit komt tot uitdrukking in de berekeningen in tabel 6. In de industrie is het aantal ondernemingsraadsleden bij voorbeeld veertig keer zo hoog als in de sector van het bank- en verzekeringswezen (1,6% ten opzichte van 0,04%) en ruim drie keer zo hoog als in de bouw.

Het is ook mogelijk om, mede op grond van de door de Arbeidsinspectie verschaft gegevens, te schatten hoeveel ondernemingsraden en hoeveel ondernemingsraadsleden er in 1977 eigenlijk hadden kunnen zijn in die ondernemingen die, ingevolge de WOR, tot de instelling van een or zijn overgegaan. Dat wil zeggen: hoeveel or-en de gezamenlijke ondernemingen in een bedrijfstak eigenlijk hadden kunnen instellen, terwijl zij in de praktijk met slechts één of twee or-en per concern hebben volstaan. Tabel 7 geeft hiervan een berekening. In deze berekening wordt nagegaan wat het effect zou zijn van een sociaal beleid waarbij overal waar meer dan honderd werknemers in één vestiging binnen de onderneming worden aangetroffen, een lokale or wordt gevormd. Zo'n veronderstelling lijkt vooral op haar plaats omdat nu op politiek niveau een ontwerp ter discussie staat waarin wordt voorgesteld aan ondernemingen met minder dan honderd man personeel de verplichting op te leggen een or in te stellen. Het zou een op zijn minst merkwaardige gedachtegang zijn als deze bedrijfseenheden wel een eigen or zouden moeten bezitten zolang ze juridisch zelfstandig

zijn, maar niet meer zodra zo'n vestiging is of wordt opgenomen in het wijder verband van een middelgrote onderneming of een concern.

Dan blijkt, dat er in de sector van het bank- en verzekeringswezen, bij een ander dan het gevoerde ondernemingsbeleid in die sector, naar schatting 765 ondernemingsraden méér zouden kunnen worden ingesteld en zo'n 3.755 ondernemingsraadsleden méér zouden kunnen worden verkozen. Het verschil met de industrie en de kwartaire sector is duidelijk: terwijl in deze bedrijfstakken een politiek van sterke decentralisatie is gevolgd, lijkt bij de meeste banken en verzekeringsinstellingen juist het omgekeerde te zijn gebeurd: deze ondernemingen lijken een min of meer centralistische or-politiek te voeren.

Door de or van de AMRO-bank is deze zaak aan de orde gesteld in de bedrijfscommissie, maar deze heeft die opstelling destijds toch goedgekeurd. Uit de beroepsbehandeling bij het Ministerie van Sociale Zaken bleek, dat de minister het daarmee niet eens was. De minister heeft de AMRO-bank in 1973 vijf jaar de tijd gegeven om tot een structuur te komen, zoals bij voorbeeld bij de RABO-bank of bij Ahold, waar men plaatselijke of regionale ondernemingsraden vormt, zodra het aantal werknemers bij combinatie boven de honderd komt 11). Hoewel vergelijkbare bedrijven laten

10) Dit blijkt uit het eigen onderzoek. In het ITS-onderzoek van 1974 (Hövels/Nas) is het aantal leden van de gemiddelde lokale or 11.

11) A. F. M. Krijger (NCHP), Zeven methoden om inspraak te beknotten, *Sociaal-Economisch Management*, 15 augustus 1980, blz. 13. Zie ook Holke Wierema, *Arbeidsverhoudingen in het bankwezen*, SUN, Nijmegen, 1980

Tabel 6. Schatting van het aantal or-leden op het totaal aantal werknemers per bedrijfstak

Bedrijfstak	Aantal or-en a) (1)	Totale achterban b) (2)	Gemiddelde achterban per or (2) : (1) = (3)	Gem. aantal or-leden c) (4)	Totaal aantal or-leden (4) × (1) = (5)	Spreiding van or-leden in procenten (5) : 30.344 × 100 = (6)	Aantal or-leden in procenten van het totaal aantal werknemers per bedrijfstak d) (7)
Industrie	1.712	597.060	348	9	15.408	51	1,6
Openbaar nut	6	6.706	1.118	15	90	0,3	0,02
Bouw	241	69.346	288	9	2.169	7	0,5
Bank/verzekeringswezen	400	210.980	572	11	4.400	14	0,04
Vervoer	156	59.421	380	9	1.404	4	0,4
Dienstverlening (incl. kwartaire sector)	738	244.041	330	9	6.642	22	0,5
Overige	33	6.906	209	7	231	0,7	0,01
Totaal	3.286	1.194.460	363	10	30.344	100	0,7

a) Opgave Arbeidsinspectie 1977.

b) Opgave Arbeidsinspectie 1977.

c) Volgens de WOR (1978).

d) Bron aantallen werknemers per bedrijfstak: CBS, *Statistisch Zakboek*, 1978.

Tabel 7. Oneigenlijke toepassing van de Wet op de ondernemingsraden per bedrijfstak (1977); een schatting van het aantal te weinig ingestelde ondernemingsraden en dus te weinig verkozen or-leden

Bedrijfstak	Gemiddelde vestigingsgrootte a) (1)	Aanwezige achterban b) (2)	Maximaal aantal or-en (2) : (1) = (3)	Gemiddeld aantal or-leden c) (4)	Maximaal te verwachten aantal or-leden (3) × (4) = (5)	Afwijkend aantal or-en d) (6)	Afwijkend aantal or-leden e) (7)
Industrie	392	597.060	1.523	9	13.707	+ 189	+ 1.701
Openbaar nut	436	6.706	15	11	165	- 9	- 75
Bouw	794	69.346	87	13	1.131	+ 154	+ 1.038
Bank/verzekeringswezen	181	210.980	1.165	7	8.155	- 765	- 3.755
Vervoer	579	59.421	102	11	1.122	+ 54	+ 282
Dienstverlening	788	244.041	309	13	4.017	+ 429	+ 2.625
Overige	1.157	6.906	6	15	90	+ 27	+ 141
Totaal		1.194.460	3.207		28.387		

a) Berekend op basis van gegevens CBS, *Statistisch Zakboek*, 1978.

b) Zie tabel 6.

c) Volgens de WOR (1978), uitgaande van de gemiddelde vestigingsgrootte volgens kolom 1.

d) Verschil kolom 1 van tabel 6 en kolom 3 van tabel 7.

e) Verschil kolom 5, tabel 6 en kolom 5, tabel 7.

zien dat, en hoe, het kan, lijken de grootste bedrijven in deze sector bewust de verdere ontwikkeling van de or van zich af te houden. Dit beleid is in het geheel niet in overeenstemming met de beleden doelstelling, geformuleerd bij voorbeeld door de AMRO-bank om „niet alleen *meer medewerkers bij het overleg te betrekken*, maar ook (eraan bij te dragen) *dat de ondernemingsraad dichter bij het personeel zal komen te staan* door de aandacht die men kan schenken aan zaken *die in de betreffende bedrijfsonderdelen duidelijk aanspreken*” (curs. AWMT) 12). Bij de AMRO-bank werkten in 1978 ruim 22.000 werknemers. Zij waren vertegenwoordigd in één centrale en vier groepsondernemingsraden.

Conclusie

Ondanks de snelle groei van het aantal ondernemingsraden in Nederland in de jaren zeventig (waardoor thans rond één op de honderd werknemers actief is als or-lid), is de or-dichtheid nog gering: slechts één op de drie daarvoor in aanmerking komende vestigingen heeft een ondernemingsraad; slechts 30% van alle werknemers is in een ondernemingsraad vertegenwoordigd. De verschillen in or-dichtheid tussen de bedrijfstakken zijn groot: zij is het hoogst in de industrie (twee van de drie vestigingen hebben een eigen or); het laagst in de bank- en verzekeringswereld (slechts 7% van

de daarvoor in aanmerking komende vestigingen heeft een ondernemingsraad). Als gevolg van een min of meer centralistisch or-beleid in deze bedrijfstak zijn er te weinig ondernemingsraden ingesteld; naar schatting 3.700 ondernemingsraadleden méér hadden op grond van de huidige wetgeving kunnen worden verkozen.

Het overzicht van de Arbeidsinspectie met betrekking tot de uitvoering van de Wet op de ondernemingsraden schiet in dit opzicht opvallend te kort. Het gaat uit van een formeel-juridisch standpunt, waardoor een oneigenlijke toepassing van de WOR, zoals deze bij met name de bank- en verzekeringsinstellingen kan worden vastgesteld, niet wordt gesignaleerd. De bedrijfscommissie in de bank- en verzekeringssector, die het directe toezicht houdt op de uitvoering van de WOR, blijkt in de praktijk het gevoerde beleid van ABN, AMRO en NMB ten aanzien van de ontwikkeling van de ondernemingsraad te ondersteunen. Juist gezien de omvattende veranderingen in technologie, bedrijfsvoering en arbeidsorganisatie in deze sector is dit mijns inziens een ontoelaatbare situatie en in strijd met de geest van de WOR.

A. W. M. Teulings

---

12) Geciteerd uit het jaarverslag van de AMRO-bank over 1973, zie Wierema, op. cit., blz. 145.